

De natuur als goede buur



Gemeente *Stein*

Inhoudsopgave

Voorwoord	3	Privacy in je tuin	20
Groene initiatieven	4	Het balkon als tuin	22
De waarde van groen	6	Geveltuinen, een groene oase	24
Gezonde leefomgeving	8	Natuurinclusief bouwen	26
Gezond opgroeien en oud worden	9	Bijen, vlinders of vogels in je tuin	28
Het begint met... de bodem	10	De beste planten en bloemen voor bijen, vlinders, vogels en eekhoorns per jaargetijde	30
Wilde bijen en vlinders in je tuin	12	De tuinkalender	34
Tuinvogels	14	Weinig tijd voor de tuin-tabel	35
Tuinvriendje de huismus	16	Boeken over tuinieren	36
Tuinvriendje de egel	17		
Een natuurlijke tuinvijver	18		

Subsidies voor zaken in Stein?

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit, sed diam nonummy nibh euismod tincidunt ut laoreet dolore magna aliquam erat volutpat.

Meer info kan je vinden op <http://www.subsidieregeling-stein.nl>

Colofon

Dit boekje is een uitgave van de gemeente Stein (versie 1, 2025).

Het is gebaseerd op de versie die oorspronkelijk is geschreven en ontwikkeld door de gemeente Breda en de stichting Breda Stad in een park en is samengesteld met medewerking van wethouder XXX Xxxxx en XXX van den XXX.

Ontwerp en infographics zijn gemaakt door:
Ray Meur van Infographic Designer, Breda, 06 - 43 533 112.

Foto's zijn afkomstig van de foto's van Wikipedia Commons tenzij anders is aangegeven.



**UW LOKALE
GROENE ORGANISATIE**



**UW LOKALE
GROENE ORGANISATIE**



**UW LOKALE
GROENE ORGANISATIE**

Voorwoord



Foto: Eric Fecken

Dirk Vermaat,
wethouder Buitenruimte

Groen doen we samen

Barendrecht is een groen dorp met mooie groenvoorzieningen, parken en natuurgebieden. Het is mooi om te zien dat onze inwoners dat - net als de gemeente - koesteren. 'Een groen en bruisend dorp' is niet voor niks één van de ambities in ons meerjarenprogramma. We zien dat een groeiende groep inwoners en organisaties zelf de handen uit de mouwen steekt om Barendrecht nóg groener te maken. Als wethouder én tuinliefhebber word ik daar blij van.

In deze brochure lees je wat je zelf kunt doen om je tuin groener te maken. Een groene tuin helpt niet alleen de biodiversiteit (denk aan de bijen!) maar ziet er leuk uit én helpt bij wateroverlast of zomerhitte. Op dit moment is iets meer dan één derde van alle Barendrechtse tuinen groen. Daar is dus nog winst te halen! Doe je mee? Dan maken we samen een nog groener dorp van Barendrecht.

Veel lees- en tuinplezier!



Foto: Ingmar Timmer

Paul van den Broek,
Mede-organisator Barendrechtse
Open Tuinen Dag

Inspiratie in overvloed

Voor je ligt de brochure 'De natuur als goede buur'. Als organisator van de Barendrechtse Open Tuinen Dag en trotse eigenaar van een flink verduurzaamde tuin weet ik hoe leuk, belangrijk en betekenisvol het is om met groen bezig te zijn. Dat hoeft niet veel tijd, geld en moeite te kosten. In elke tuin kun je met eenvoudige middelen al veel bereiken. Een stukje gras leggen, wat struiken planten of kiezen voor een border met bodembedekking zijn al mooie stappen. Alle kleine beetjes hebben samen grote effecten.

Wil je het wat groter aanpakken? Denk dan eens aan het aanbrengen van een groen dak op je tuinhuisje. Ook een overdekte buitenkeuken leent zich hier goed voor. Na de aanleg heb je er amper nog omkijken naar. In dit magazine barst het van de mooie voorbeelden.

Laat je vooral inspireren!



Groene initiatieven

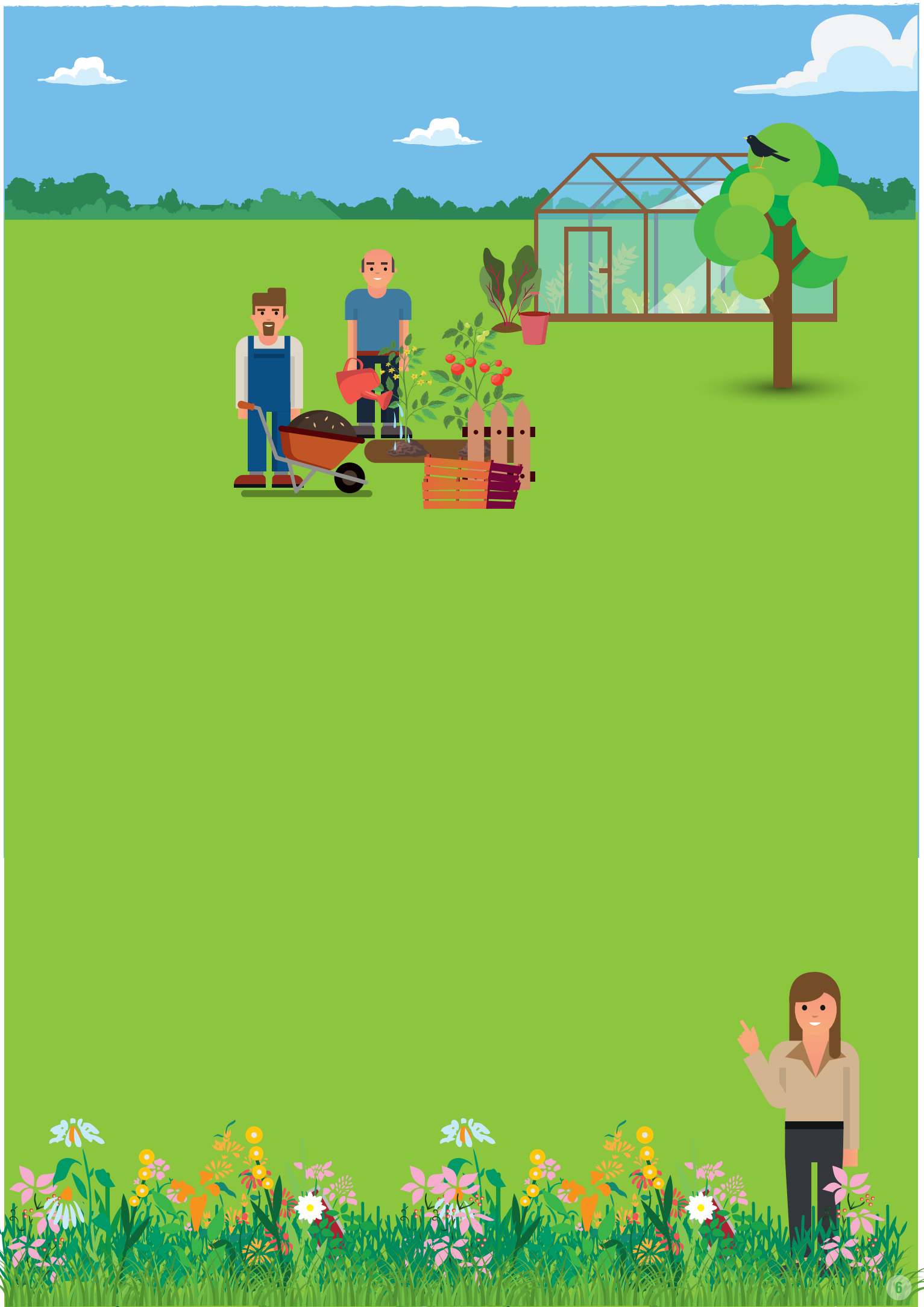


Stein is rijk aan groene wijk- en buurtinitiatieven. Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit, sed diam nonummy nibh euismod tincidunt ut laoreet dolore magna aliquam erat volutpat. Ut wisi enim ad minim veniam, quis nostrud exerci tation ullamcorper suscipit lobortis nisl ut aliquip ex ea commodo consequat. Duis autem vel eum iriure dolor in hendrerit in vulputate velit esse molestie consequat, vel illum dolore eu feugiat nulla facilisis at vero eros et accumsan et iusto odio

Lorem ipsum dolor sit amet, consectetur adipiscing elit, sed diam nonummy nibh euismod tincidunt ut laoreet dolore magna aliquam erat volutpat. Ut wisi enim ad minim veniam, quis nostrud exerci tation ullamcorper suscipit lobortis nisl ut aliquip ex ea commodo consequat. Duis autem vel eum iriure dolor in hendrerit in vulputate velit esse molestie consequat, vel illum dolore eu feugiat nulla facilisis at vero eros et accumsan et iusto odio



Wil je wel buiten zijn maar niet met je handen in de modder? Ga dan eens mee tijdens de **natuurwandelingen van IVN Natuureducatie** en geniet van het groen in en om het dorp.



De waarde van groen

Hoe maakt biodiversiteit ons gezonder?

Ieder mens bestaat voor minimaal de helft uit bacteriën.

Deze trainen het afweersysteem waardoor we ons voedsel verteren.

Een diversiteit aan bacteriën maakt ons **weerbaarder** tegen mentale en lichamelijke kwalen en aandoeningen.

Bacteriën spelen een belangrijke rol in het menselijk lichaam.

Een hoge diversiteit aan bacteriën wordt in verband gebracht met veerkrachtige gezondheid.

Belangrijke bronnen voor een hoge diversiteit aan **goede bacteriën** zijn een omgeving met een hoge biodiversiteit en onbewerkte groenten en fruit.

Onbewerkt voedsel

Wilde plantenmengsel

Met meer biodiversiteit in de tuin kan je ook beter je eigen voedsel verbouwen zonder onnatuurlijke ingrepen.

In een biodiversiteit omringde omgeving wonen immers dieren die plaaginsecten bij de voedselgewassen onder de duim kunnen houden en die zorgen voor bestuiving van vruchtdragende gewassen.



De voordelen van een groenere omgeving

80% afname kinderen met psychische klachten



In groene buurten kan het aantal kinderen met psychische klachten met 80% afnemen (Maas et al. 2009).

Beter immuunsysteem



1,5 uur per dag spelen op biodiverse speelplaatsen leidt al na 28 dagen tot een **gezonder immuunsysteem** (Roslund et al. 2020).

Minder stress met meer groen



In een groene omgeving daalt onze hartslag- en neemt de hoeveelheid stresshormonen af (Hartig et al., 2003 Ward Thompson et al., 2012 Van den Berg & Custers, 2011).

Kleinere gezondheidskloof



Een groenere inrichting van wijken kan de gezondheidskloof tussen lage en hoge inkomens met de helft vermindern (Mitchell & Popham 2008).

Een gezondere darmflora



Grotere diversiteit aan wilde planten in de tuin betekent diversere en gezondere darmmicrobioom (Parajuli et al. 2020).

Minder allergieën



Grotere diversiteit aan wilde planten in de tuin betekent een grotere variatie aan bacteriesoorten op de huid en **minder allergieën** (Hahtela et al. 2014).

Minder astma



Bij kinderen die in een leefomgeving wonen met een diversiteit aan planten. (Aerts et al. 2020, Carinanos & Casares-Porcel 2011, Cavaleiro Rufo 2019, Tischer et al. 2017).

15-55% minder kans op mentale klachten op latere leeftijd



bij kinderen die opgroeien in een groene omgeving (Engemann et al. 2019).



Dit is een gezonde leefomgeving

Zorg dat er aan de zijde waar de meeste wind vandaan komt bronnen van biodiversiteit aanwezig zijn (en dat je de ramen regelmatig opent).

Groene daken met gevarieerde inheemse beplantingen brengen de gezondheidsvoordelen van groen naar een hoger niveau.

Verblijfplaatsen (bankjes en dergelijke) bij speelplaatsen in een groene biodiverse omgeving

Geveltuinen bieden gelegenheid voor informele sociale contacten tussen buurtbewoners en dragen zo bij aan een socialere leefomgeving.

Fruitbomen en vruchtdragende gewassen in de openbare ruimte.

Grote bomen koelen de lucht en voorkomen hittestress.

Plant inheemse bomen met snel afbrekend strooisel zoals lindes of iepen. Deze dragen bij aan een gezonde bodem.

Plekken voor sportactiviteiten en beweging in de buitenlucht.

Groene speelplekken met (schone) open bodem en water voor contact met bodembacteriën.

Wat kun je nog meer doen?

Er zijn verschillende acties die bijdragen aan je gezondheid. Hieronder vind je onze top 3:



De eerste 1000 dagen maken het verschil!

Bezoek met kleine kinderen zo vaak mogelijk kinderboerderijen en natuurgebieden. Laat ze lekker rondscharrelen in de modder! Bang voor vuile kleren? Een overal en laarsjes doen wonderen!



Ga tuinieren met biodiversiteit!

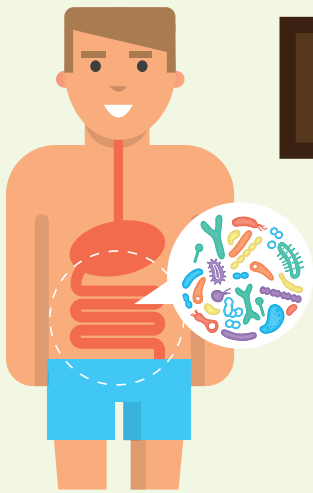
Tuinieren zorgt dat je in aanraking komt met goede micro-organismen. Ook voor kinderen is een biodiverse tuin een gezonde speelomgeving! Zeker als er iets te plukken valt. Er gaat niets boven vers onbespoten fruit uit de tuin!



Bezoek regelmatig een natuurgebied

Ga er op uit! Of je nu naar het bos, moeras of de kust gaat, regelmatig een natuurgebied bezoeken is goed voor je!

Gezond opgroeien en oud worden

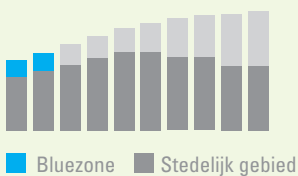


Een groene omgeving met veel verschillende planten en dieren en gezond eten is goed voor je gezondheid.

Dit geldt voor mensen van alle leeftijden. Onderzoek uit Finland laat zien dat kinderen die in contact komen met verschillende planten en dieren een sterker immuunsysteem krijgen. Er is ook onderzoek dat laat zien dat moedermelk gezonder is als de moeder in een groene omgeving woont. Ook voor oudere mensen is een groene omgeving belangrijk. In de Blue Zones, gebieden waar mensen langer en gezonder leven, zijn er verschillende factoren die meespelen, zoals voldoende bewegen, weinig stress, sociale contacten, gezond eten en een groene omgeving. Al deze dingen hebben invloed op de bacteriën in ons lichaam. Het is dus niet vreemd dat gezonde ouderen in de Blue Zones meer variatie in bacteriën hebben dan ouderen in andere delen van de westerse wereld.

Verschil opbouw van het microbiom door de jaren heen.

0 - 3 jaar



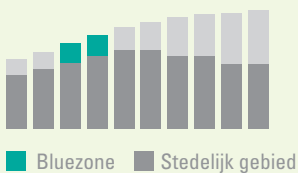
Tussen 0 en 3 jaar ontwikkelt je immuunsysteem zich.

Gezond eten en veel buiten spelen in de natuur of in een natuurlijke tuin zijn in deze fase erg belangrijk. Dit helpt je immuunsysteem goed te ontwikkelen, wat je de rest van je leven voordelen geeft. Zo kun je bijvoorbeeld allergieën voorkomen. Het is dan ook niet vreemd dat jonge kinderen van nature de neiging hebben om grond te eten. Elk hapje schone grond geeft je veel bacteriën die bijdragen aan een gevarieerd microbiom. **Eat dirt!**

Zorg voor een groene (speel)tuin met veel soorten wilde planten waar kinderen in kunnen spelen (en aarde kunnen eten!).



3 - 12 jaar



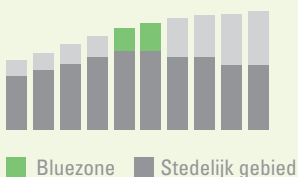
Buiten spelen in de natuur is niet alleen goed voor je immuunsysteem, maar helpt ook bij het ontwikkelen van zelfvertrouwen. Als je als kind veel in de natuur bent, is de kans groter dat je dit later ook blijft doen. Wat je jong leert, doe je later ook!

Kies een school met natuurlijke buitenspeelplekken.

Zorg voor een groene tuin met veel soorten wilde planten waar kinderen in kunnen spelen.



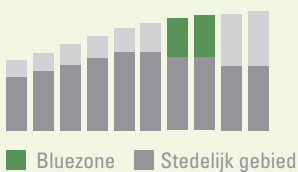
12 - 25 jaar



Regelmatig ontspannen of bewegen in de natuur helpt je om je beter te voelen! Een groene omgeving zorgt ervoor dat je tot rust komt en verkleint de kans op stress en depressies.



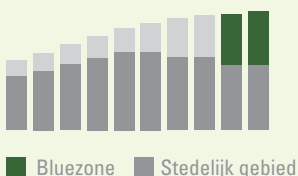
25 - 60 jaar



Tuinieren in een tuin met veel verschillende wilde planten houdt je in beweging en zorgt voor een variatie aan bacteriën. Daarna kun je ontspannen en genieten van de seizoenen en alles wat groeit en bloeit.

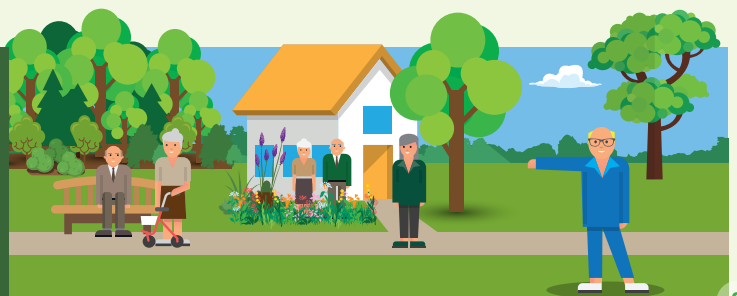


60 - 100 jaar



Buiten wandelen in de natuur, gezond eten en een praatje maken tijdens het verzorgen van een geveltuintje.

Zo helpt groen om gezond en gelukkig ouder te worden.



Het begint bij... de bodem

Onder de grond gebeurt meer dan je denkt. Hier wordt de basis gelegd voor het leven op aarde en in je tuin door tal van schimmels, bacteriën, wormen en kriebelbeestjes die voedingsstoffen beschikbaar maken voor planten. Maar dat is niet het enige...

We beginnen deze brochure dan ook door je kort mee te nemen naar ondergronds Stein!

Wood Wide Web

Bomen kunnen elkaar ook helpen door voedingsstoffen te sturen via dit netwerk. Hoe ouder een boom is, hoe belangrijker de plaats die hij inneemt in het netwerk. Denk dus goed na voor je een boom kapt! Oude bomen helpen hun zaailingen om te groeien en groter te worden.

Onder de grond ligt een groot netwerk van schimmeldraden. Deze zijn verbonden met boomwortels. Op deze manier kunnen bomen elkaar, via chemische signalen, berichten doorsturen, bijvoorbeeld als er gevaar dreigt door een insectenplaag. De bomen in de omgeving kunnen dan stoffen aanmaken die hun blaadjes minder lekker maken.

Als een boom sterft verspreidt hij via dit schimmelnetwerk de voedingsstoffen die hij tijdens zijn leven heeft opgeslagen als erfenis naar de bomen in de omgeving. En de schimmel? Die krijgt voor zijn rol als notaris, internetprovider en pakjesbezorger voedingsstoffen van de boom die hij zelf niet kan maken.

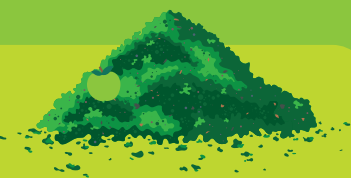
Compost

Compost ontstaat door tuin- en keukenafval te composteren (geen laurierkers-, taxus- of coniferensnoeisel, bladafval van Amerikaanse eik, kerstboomtakken, dierlijke resten).

Dit doe je door dunne laagjes groene compost af te wisselen met bruine compost (zie uitleg rechts). Als de omstandigheden gunstig zijn, dan heb je binnen enkele maanden goede compost.

Ssssst.....

Het geheim van een goede grond is rust. Door het leven in de grond te helpen met een goede afdeklaag hoef je verder niet zoveel te doen terwijl onder je voeten miljoenen wezens hard aan het werk zijn.



Groene compost

Groene compost is afkomstig van grasmaaisel en groente- en fruitresten en wordt vooral omgezet door bacteriën. **Voor groenten en eenjarige planten is dit type compost perfect.**



Bruine compost

Bruine compost komt van takken en bladafval. Deze wordt vooral omgezet door schimmels. **Voor vaste planten, struiken en bomen is dit de beste compost** omdat de voedingsstoffen langzaam vrij komen en de schimmeldraden een netwerk kunnen vormen met de plantenwortels.



Compost

Hoe zorg ik voor een goede afdeklaag?

Bedek in de herfst de grond tussen de planten met een dikke laag compost met daarop bladafval* (mulchen).

Kleine bodemdieren, schimmels, en bacteriën verteren de afdeklaag waarbij voedingsstoffen vrij komen.

Knip pas in het voorjaar de dorre stengels van planten af en laat deze ook in de tuin liggen.

Deze manier van tuinieren zorgt voor vruchtbaardere grond en minder onkruid in vergelijking met de traditionele methode van omspitten en bemesten met koemest. Hoe minder voedingsstoffen je wegneemt, hoe minder je hoeft toe te voegen. Als je toch mest wilt gebruiken, kies dan voor organische mest, zoals wormenmest en vermijd kunstmest.

*Slecht verterend blad zoals dat van de Amerikaanse eik kan je beter gewoon afvoeren.

Onkruid?

Heb je veel last van onkruid pas dan bovengenoemde methode toe **maar bedek de grond eerst met een laag (onbedrukt) karton** voordat je de compost aanbrengt. Dit karton zal in een paar jaar langzaam verteren terwijl de onkruiden worden verstikt.

Compost

Karton

Wat we onkruid noemen zijn vaak hele waardevolle planten. Laat eens een hoekje in je tuin wat verwilderen en laat je verrassen door de schoonheid van onkruid!

Prima grond!

170
liter
per m²

Het geheim van goede grond

Goede grond met veel bodemleven kent veel resten van planten en dieren. Deze worden in de bodem afgebroken tot voedingsstoffen voor planten. De diertjes die dit doen maken de bodem luchtig door het graven van gangetjes. **Hierdoor houdt goede grond veel water vast: wel tot 170 liter per vierkante meter.**

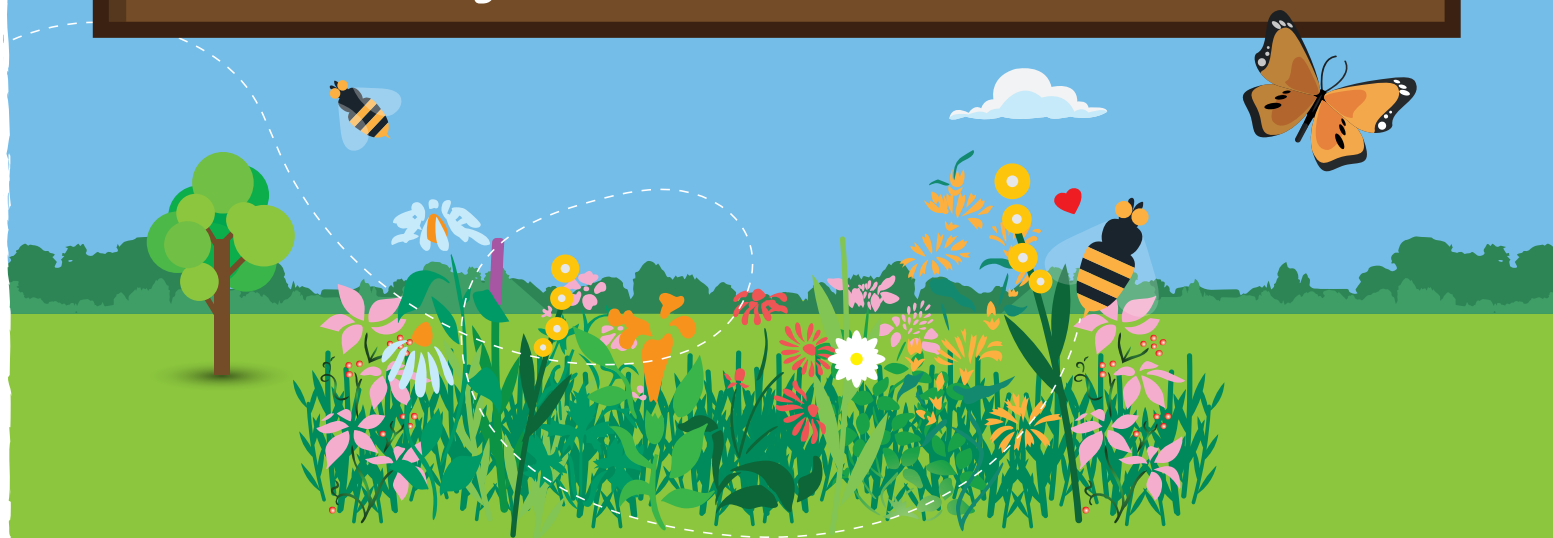
De bodem droogt minder snel uit, dus je hoeft minder te sproeien. Bij piekbuien in de zomer kan het verschil tussen verharding of goede grond het verschil zijn tussen wel of geen wateroverlast.

Wormenhotel

De beste stads tuinier houdt wormen om wormencompost te krijgen. Wormencompost is een hele goede organische meststof voor tuinplanten. Een wormenhotel of wormen café is kant en klaar te koop of bouw je zelf (doorzoek het internet op: building worm farm of zelf wormenhotel maken). Kies daarbij voor een wormenhotel met tijgerwormen/compostwormen, deze produceren wormencompost. Regenwormen die in de aarde leven zijn hier niet geschikt voor.

Wormenhotel
- wormenmest is the best -

Wilde bijen en vlinders in de tuin



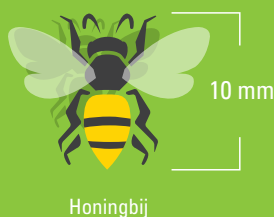
Het allerblijste maak je hommels en bijen met bloemen. Bijen en hommels hebben de nectar en stuifmeel van bloemen nodig. Dit is hun voedsel. Pas als er voldoende bloemen in de buurt zijn vinden ze bijenhoeven en hommelterbergen geschikt om in te wonen. Zorg dus voor heel veel bloemen in je tuin!

Bijen in soorten en maten

Wilde bijen zien er allemaal anders uit en hebben verschillende manieren van leven. Van kleine, zwartglimmende maskerbijen tot grote, harige hommels. Van nesten maken in holle braamstengels tot zelfgegraven gangenstelsels in de grond. Sommige soorten verzamelen stuifmeel van elke bloem die ze tegenkomen, andere zijn kieskeurig en lusten uitsluitend stuifmeel van bijvoorbeeld klokjes, wederik of klimop.

Een kwart van de bijen verzamelt helemaal geen stuifmeel, maar legt zijn eieren stiekem bij andere bijen. Zulke bijen heten terecht koekoeksbijen. Bijen kennen ook nog andere belagers als kevers, sluipwespen, vliegen, mijten en nog meer. Ze maken deel uit van een heel systeem. Dat systeem zorgt ervoor dat de natuur in evenwicht blijft.

Flinke verschillen in grootte!



De meeste soorten bijen leven alleen. De vrouwtjes van deze bijensoorten maken zelf een nest en verzamelen stuifmeel dat bij het ei wordt gelegd. Hommels kennen een taakverdeling. Er is een koningin die eieren legt en er zijn wersters die de eieren en koningin verzorgen. Die bijen noemen we sociale bijen. Honingbijen en hommels zijn sociaal en ook bij groefbijen komt sociaal gedrag voor.

Je kunt het hele jaar door bijen tegenkomen, maar er zijn verschillende soorten. Er zijn voorjaarsbijen die voornamelijk leven van de nectar en stuifmeel van wilgen, bijen die in zomer te zien zijn en bijen die later in het jaar nectar halen bij de klimop. Een gemiddelde wilde bij is ongeveer een maand lang actief. Dan moet er zijn gepaard, nest gemaakt, eieren gelegd, stuifmeel verzameld en het nest worden afgesloten.

Hommelherberg

16 cm breed (en diep)

- Afneembaar -

Wat een groot muizenhol, zeg! Top!

Douglas- of larikshout

18 cm hoog

6 cm

Oud muizenholletje

Veel hommels maken het liefst gebruik van oude muizenholletjes en maken minder snel gebruik van kunstmatige hommelterbergen. *We zijn wel te foppen. Kijk maar naar mijn buurman...*



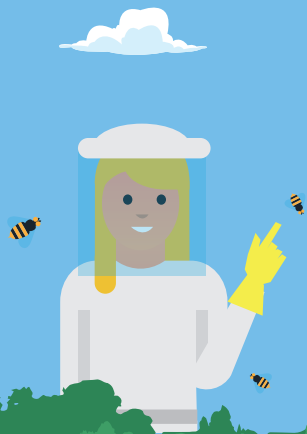
70%

van de wilde bijen graaft holletjes in zand of leem.



Eten!

Ken je iemand die muizen houdt? Vraag dan om wat stro of kapok uit een gebruikt muizenhol voor in je hommelterberg! De geur hiervan trekt hommels aan!



Er is een grote kans dat je vandaag iets hebt gegeten wat er niet zou zijn zonder hommels of bijen! Tomaten, aardbeien, bramen, appels, peren, kersen, en zo kunnen we nog wel even doorgaan..... Wilde bijen en hommels zijn belangrijk, zorg goed voor ze!

Voor boven de grond wonende hommelsorten kan je gewoon een nestkast ophangen. Het liefst op het zuiden.

Wat hebben bijen nodig?



1. Nestgelegenheid

De meeste bijen nestelen in de grond (70%). Dat doen ze in kale grond of tussen kale voegen tussen tegels. Sommige houden het meest van heuveltjes van zand of leem die op het zuiden zijn gericht. De andere soorten (30%) kun je helpen met nestblokken en insectenhôtels. Laat ook stengels van uitgebloeide planten staan of in de tuin liggen. Daarin kunnen bijen overwinteren of hun nestje maken.

2. Nestmateriaal

Veel soorten gebruiken leem/klei en dat moet aanwezig zijn. Bij voldoende gevarieerde aanplant is het andere nestmateriaal voorhanden.

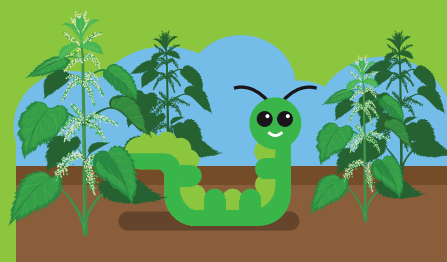
3. Beschutting

Er moeten warme, windluwe plekken zijn waar bijen en vlinders zich kunnen opwarmen. Een bijenhôtel moet droog en warm hangen, dus op het zuiden en beschut voor de regen.

4. Voedsel

Bijen vliegen van het vroege voorjaar tot de nazomer. Het begint met de hommelskoninginnen op de wilgen en crocussen in maart en eindigt met de klimopbij in september. Het hele jaar door verschijnen er nieuwe soorten in de tuin die allemaal stuifmeel en nectar nodig hebben. Ze zijn het meest geholpen met inheemse planten.

Vlinders, meer dan bloemen alleen.



Vlinders hebben bloeiende planten nodig, net als bijen. Het verschil is dat vlinders ook afhankelijk zijn van planten voor hun rupsen. De plek waar ze eitjes leggen is net zo belangrijk als de bloemen waar ze nectar vinden. Veel van de grotere kleurrijke vlindersoorten zijn afhankelijk van **in de zon gelegen veldjes brandnetel voor hun rupsen**. Laat dus wat brandnetels in je tuin staan. Wel kan je met de aanplant van sporehout of vuilboom soorten als de citroenvlinder en boomblauwtje een goede kraamtijd bieden. Koolsoorten zijn daarentegen zeer geliefd bij de rupsen van veel witjes. Vandaar de naam koolwitje.

Je kan bijen eenvoudig helpen door een stukje leemhoudend zand af te graven tot een steilrandje of een leemblok te plaatsen. Kies wel een zonnige plek die op het zuiden is gericht. Open voegen tussen de bestrating kunnen ook nestgelegenheid bieden.

Zelf maken? Let goed op dat:

- ✓ De gangen tussen de 1,5 en 12 mm zijn waarbij de meeste tussen de 2,5 en 8 mm.
- ✓ Er geen scheuren in het hout zitten.
- ✓ De achterkant van de huisjes of gaten dicht is. De ingang glad is zonder splinters.
- ✓ Het hotel in de zon ligt met een afdakje tegen inregenen.
- ✓ Het hotel wordt geplaatst op een bloemrijke, groen omgeving. Zodat de bijen voedsel in de buurt hebben.



Het meest bekend zijn de hotels gemaakt van houtblokken met geboorde gangen of samengebonden rietstengels of bamboe.

Tuinvogels

Zorg voor een geleidelijke overgang van bomen via struiken naar border of gazon

Nestkasten zijn er in allerlei soorten en maten. De maat van de opening is daarbij belangrijk voor welke soort je kunt verwachten. Als je een nestkast koopt of maakt zorg dan dat het hout minimaal 1,5 centimeter dik is zodat het voldoende isoleert tegen koude en hitte.

Nestkasten

Beste plek voor een nestkast:

- ✓ Een rustige plaats met zo min mogelijk menselijke verstoring.
- ✓ Niet in de volle zon en uit de wind met de opening het liefste op het noordoosten.
- ✓ Op een plek waar vogels er direct in kunnen vliegen, dus niet achter takken en andere obstakels.
- ✓ Buiten bereik van katten.

Afstand nestkastjes?



Hou voor vogels van dezelfde soort een afstand van minimaal 10 meter aan.

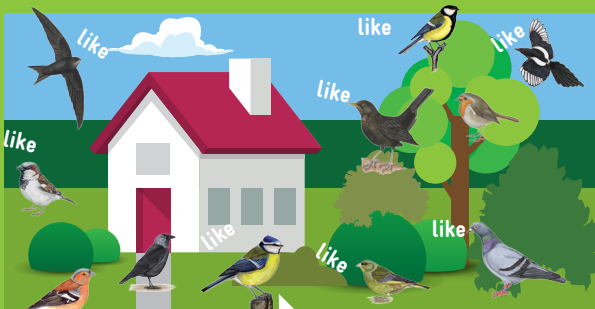


Nestkasten voor verschillende soorten vogels kunnen op minimaal 3 meter van elkaar worden gehangen.



Nestkasten voor huismussen kunnen op minimaal 50 cm van elkaar worden gehangen.

Meer vogels in je tuin?



Vooraf veilige struiken zorgen ervoor dat kleine zangvogels je tuin een fantastische plek vinden!

De basis is beplanting



In steden zijn nestkastjes voor mezen veelal bezet maar sterven jongen vaak door gebrek aan voedsel. Voldoende insectenaanbod is dan ook van levensbelang voor jonge mezen, mussen, roodborstjes en winterkoninkjes. Vooral bladluizen en rupsen dienen vaak als voer voor jonge stadsvogels.

Planten die gevoelig zijn voor luizen hebben bij vogels dan ook een streepje voor! Een structuurrijke beplanting biedt voldoende insecten en veilige nestgelegenheid. In tuinen met gras en bomen komen vooral eksters en duiven graag. Juist voor kleine zangvogels zijn struiken of struweel erg belangrijk. Liefst stekelig en dicht zodat ze er veilig in kunnen broeden en schuilen. Dat geldt zeker voor merels en lijsters die niet in nestkasten broeden. Ook is het belangrijk dat er schoon water in de tuin te vinden is om te badderen of te drinken.



Kleine zangvogels zijn populair. Dat is niet zo vreemd, met hun mooie gezang en vaak prachtige kleuren brengen ze leven in de stad.

In iedere tuinwinkel laten schappen vol nestkasten en voer zien dat we vogels in de tuin belangrijk vinden en bereid zijn hier geld aan uit te geven. Toch gaat het niet goed met ze.

Tot aan de jaren '80 namen stadsvogels toe met het uitbreiden van steden. Daarna gingen stadsuitbreidingen door maar namen de aantallen stadsvogels tot de dag van vandaag af tot een kwart van de aantallen in 1990.

Door bij inrichting en onderhoud van tuinen rekening te houden met stadsvogels kunnen we de trend keren en in de toekomst meer vogels in Stein verwelkomen!



Winterklaar

Bij het winterklaar maken van tuinen verdwijnen zaden en geschikte verstoppelken voor insecten.



Beter is het bloeistengels en afgevallen bladeren pas aan het begin van het voorjaar te verwijderen. **Dan kunnen vogels wat makkelijker hun kostje bij elkaar scharrelen in de winter.** Door gebruik te maken van de bomen uit de bomen-menu hiernaast zul je bovendien merken dat het blad sneller verdwijnt. Dit levert natuurlijke bemesting en een rijk bodemleven in uw gazon of border op.

Bijvoeren?

Het is goed om tuinvogels het hele jaar door voedsel te geven. In het voorjaar en de zomer is het beter om geen vet te geven, maar (gedroogde) insecten en zaden.



Vogel-menu

Struiken

	Insecten	Vruchten	Veilig
Bramen en frambozen <i>Rubus fruticosus</i>	🐛🐛🐛	🍒🍒🍒	🐦🐦🐦
Krentenboompe <i>Amelanchier</i>	🐛🐛🐛	🍒🍒🍒	🐦
Egelantier (en andere inheemse wilde rozen) <i>Rosa rubiginosa</i>	🐛🐛	🍒🍒🍒	🐦🐦🐦
Vuurdoorn <i>Pyracantha coccinea</i>	🐛🐛	🍒🍒🍒	🐦🐦🐦
Sleedoorn <i>Prunus spinosa</i>	🐛🐛	🍒🍒🍒	🐦🐦🐦
Berberis <i>Berberis vulgaris</i>	🐛🐛	🍒🍒🍒	🐦🐦🐦
Liguster <i>Ligustrum vulgare</i>	🐛🐛	🍒🍒🍒	🐦🐦

Kleine bomen

	Insecten	Vruchten	Veilig
Eenstijlige meidoorn <i>Crateagus monogyna</i>	🐛🐛🐛	🍒🍒🍒	🐦🐦🐦
Hulst <i>Ilex aquifolium</i>	🐛🐛	🍒🍒🍒	🐦🐦
Wilde appel <i>Malus sylvestris</i>	🐛🐛	🍒🍒	🐦
Lijsterbes <i>Sorbus aucuparia</i>	🐛🐛🐛	🍒🍒🍒	🐦
Leilinde <i>Tilia europaea</i>	🐛🐛🐛	🍒	🐦
Boswilg <i>Salix caprea</i>	🐛🐛🐛	🍒	🐦

Schuttingbedekkers

	Insecten	Vruchten	Veilig
Klimop <i>Hedera helix</i>	🐛🐛🐛	🍒🍒🍒	🐦🐦
Rosa filipes Kiftgate (klimroos)	🐛🐛🐛	🍒🍒🍒	🐦🐦🐦
Bosrank <i>Clematis vitalba</i>	🐛🐛🐛	🍒🍒	🐦
Kamperfoelie <i>Lonicera periclymenum</i>	🐛🐛	🍒🍒	🐦
Vuurdoorn <i>Pyracantha coccinea</i>	🐛🐛	🍒🍒🍒	🐦🐦🐦

Geen spuit tegen onkruid!



Chemische bestrijdingsmiddelen hopen zich uiteindelijk op in insecten en vervolgens in insectetende vogels. Gebruik ze niet en kies voor schoffelen, wieden en onkruid branden. In tuinen waar bestrijdingsmiddelen gebruikt worden komen minder vogels.

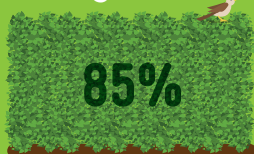
Ontvlooi je hond of kat pas wanneer deze daadwerkelijk vlooiën heeft. **De voorgeschreven dosis vlooiënbestrijdingsmiddel voor een middelgrote hond is genoeg om zestig patrijzen of 60 miljoen bijen te doden!** Deze stof in de haren van je hond of kat spoelt af of komt met het ruilen in het milieu terecht. Recent ontdekte men dat veel jonge mezen stierven doordat hun nest was gevuld met giftige haren van honden en katten. De dosis in een vlooiënband is zelfs nog hoger.

Tuinvriendje de huismus

Wat is er nu gezelliger dan een heg vol kwetterende mussen?

Huismussen doen hun naam eer aan en blijven in de broedtijd binnen 50 meter van hun nest. Hierbinnen dienen ze dan ook alles te vinden wat ze nodig hebben. **Help ze en maak van een huismus je thuis!**

Veiligheid



Tuinen met een grote heg hebben 85% meer kans op bezoek van mussen. Heggen, struiken en met klimop begroeide gevels zijn voor mussen dan ook van levensbelang. Door ieder jaar één kant van de heg te snoeien voorkom je dat je heg te dicht wordt en mussen er niet snel in weg kunnen vluchten. Neem de proef op de som door je hand in de heg te steken.

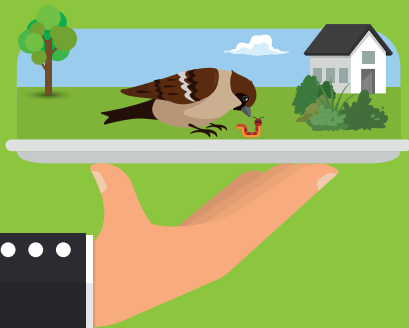
Gaat dit makkelijk dan kunnen mussen makkelijk weg vluchten in de heg. Bij een nieuwe heg hebben meidoorn, liguster en vuurdoorn de voorkeur. Vuurdoorn kan evenals dichte klimop en klimrozen ook tegen de gevel van je huis een veilige plek aan mussen bieden.



Mussen houden niet van te veel bomen, daar kan namelijk een verstopte sperwer in zitten en die lust wel een musje... Heb je veel bomen in de tuin, dan kan je beter een ander tuinvriendje zoeken.



Je tuin...



...een mussenrestaurant?

Le Moineau

Volwassen mussen zijn zaadeters die graag, binnen bereik van dekking, in open vegetaties voedsel zoeken met ruimte op de bodem om rond te scharrelen.

Naast zaden worden ook bladknoppen en ander groen gegeten. Zaden van grassen, granen maar ook van zonnebloem, phacelia en bijvoorbeeld avondkoekoeksbloem worden graag gegeten. Evenals de zaden van onkruiden als straatgras en vogelmuur. Laat dus onkruid staan waar het kan en maak gebruik van doorgroeibare verharding op parkeerplaatsen. Huismussen profiteren ook van groene en bruine daken met grassen of wilde planten.

Badderen



Mussen stellen zowel een zandbad als een waterbad op prijs. Dit kan heel simpel zijn. Zo kunnen een niet goed doorlopende dakgoot al voldoen. Ook andere plaatsen waar regen wat langer blijft staan en plaatsen waar losse open grond aanwezig is zijn vaak al voldoende.

Kindermenu

De achteruitgang van de huismus in het stedelijk gebied komt voor een belangrijk deel doordat veel jongen sterven door gebrek aan insecten. **Hoewel de volwassen huismus overwegend een zaadeter is, worden aan de jongen insecten gevoerd** en met name van die lekkere zachte zoals langpootmuggen, groene rupsen zonder haren en groene bladluizen. Leilinde, (klim)rozen, stokrozen en boerenjasmijn zijn planten die groene bladluizen aantrekken.

Mussensnackplek, bijvoeren voor een snelle hap.

Huismussen laten zich graag jaarrond bijvoeren. **Dit verhoogt de kans dat mussen in de buurt gaan nestelen.** Ze eten de meeste zaadmengsels en gehakte pinda's en zonnebloempitten. Vermijd mengsels die uit tarwe of andere granen bestaan, omdat ze deze op de grond gooien. **Er zijn speciale beschermkooien voor zaadsilo's verkrijgbaar waardoor eksters en duiven worden geweerd.** Plaats bijvoederplekken voor mussen bij voorkeur binnen 1 meter van veilige heggen of struiken.



Thuismus

Verreweg de meeste huismussen nestelen onder holle dakpannen zonder vogelschroot. In toenemende mate wordt er in nestkasten genesteld. **Geschikte kasten zijn de mussenloft en de wat grotere houtbetonnen nestkasten.** Hierbij voldoen ook de gierzwaluwkasten met een invliegopening aan de voorzijde goed. Plaats nestkasten niet op het noordwesten zodat ze niet in de wind liggen. Plaats ze op minimaal 3 maar liever van 5 tot 9 meter hoogte. Om te grote opwarming te voorkomen is het goed om kasten in de schaduw te plaatsen. Mussen nestelen graag in elkaars gezelschap, hou wel een afstand van tussen de 0,5 en 5 meter tussen de nestkasten aan om burenruzies te voorkomen.

5 tot 9 meter



Tuinvriendje de egel



De egel is een echte tuinvriend. 's Nachts gaat hij in je tuin op pad op zoek naar rupsen, slakken en andere lekkernijen. Zo helpt hij te voorkomen dat je planten worden opgegeten! Toch gaat het niet goed met de egel. In dertig jaar tijd is het aantal egels met tweederde afgenomen. Dit tuinvriendje kan je hulp dan ook goed gebruiken.



100 cm breed (en hoog)



15 cm breed (en hoog)

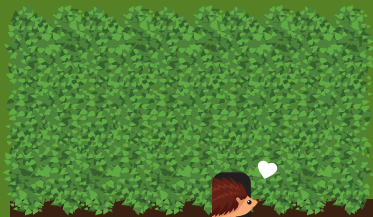
Winterslaap

Egels houden tussen oktober en april een winterslaap. Door een zo groot mogelijke hoop van bladeren, takken en snoeihout te maken van minimaal 1 meter doorsnede en 1 meter hoog kun je hem een warm winterbedje bieden.

Door onderin grote bladkorven een gat te maken van ca 15 x 15 cm kunnen egels hier een veilig plekje vinden onder de bladeren.



Meters maken



Egels in de stad gebruiken een groot gebied. 's Nachts maken ze wandelingen van meerdere kilometers. Samen met anderen kun je ervoor zorgen dat egels voldoende ruimte krijgen. **Dit kun je allereerst doen door een egelpoortje te maken in je schutting.** Dit zijn openingen op de grond van ca 13 x 13 cm waardoor egels je tuin in kunnen. Maak ook je burens en anderen mensen in de straat enthousiast en vraag ze ook om egelpoortjes aan te brengen. Samen kunnen jullie een echt egelreservaat maken!



Egelnesten

Egelnesten kunnen vrij groot zijn, meestal gemaakt van mossen, gras, bladeren en ander tuinafval. Ze zijn te vinden aan de voet van dikke heggen, onder dikke braamstruiken, tuinhuisjes of hopen afval.



Robot maaiers...

Robotmaaiers kunnen een gevaar vormen voor rondwandelede egels. Het beste is dan ook een robotmaaier achterwege te laten. Wil je toch een robotmaaier aanschaffen zorg er dan voor dat de afstand tussen de kap en de grond kleiner is dan 4,5 cm. Dit voorkomt dat jonge egels door de messen geraakt worden. Als je ervoor zorgt dat de robotmaaier alleen overdag rijdt, kunnen we ongelukken met egels voorkomen.

Egel-vriendelijke tuin



Egels zoeken graag wormen en slakken op grasveldjes. Door ook madeliefjes, klavers en andere kruiden hier ruimte te geven komen er meer diertjes voor die op zijn menu staan.



Egels voeren?

Egels voeren mag, maar geef ze **nooit melk en brood!** Daar worden ze ziek van. Nat honden- en kattenvoer en droge kattenbrokjes zijn beter voor ze. Ook met een schoteltje water kun je ze blij maken.

Maak een composthoop waarin egels zich kunnen verstoppen en op jacht kunnen gaan naar slakken, regenwormen en insecten. Laat de composthoop met rust tijdens de winterslaap van oktober tot april. In dichte struiken, klimop op de bodem en stapels snoeihout kan een egel zich goed verstoppen!

Phew...!

Zorg dat ingegraven vijvers en zwembaden met steile oevers een **loopplank** hebben zodat ze het water kunnen verlaten.



Gebruik geen bestrijdingsmiddelen zodat er genoeg egelvoer rondkruipt in je tuin en egels geen vergiftigde dieren eten.



Verwijder netten en plastic afval waarin egels verstrikt kunnen raken.



Een natuurlijke tuinvijver



Waterplanten zijn nuttig voor het biologisch evenwicht en de waterkwaliteit. Ze zorgen voor zuurstof, bieden schuilgelegenheid en vormen een plek voor salamanders en libellen om eitjes af te zetten.

Voorbeelden:

Watergentiaan, Kikkerbeet, Waterviolier, Aarvederkruid, Hoornblad en Sterrenkroos.

Door een houtstapel, houtblokken of losse stenen in de omgeving van de vijver te leggen vinden amfibieën ook op het land goede verstoppelken.



Aanleg

Voor het maken van een vijver kun je gebruik maken van vijverfolie, beton of een voorgevormde bak. De laatstgenoemde mogelijkheid geeft het minste werk. Kies in dat geval voor een degelijke kunststof: HDPE (Hogedichtheid polyethyleen).

Het grote voordeel van vijverfolie is dat je vrij bent in het kiezen van de grootte, de vorm en de diepte. Neem de folie van kunststof met een lange levensduur, bijv. EPDM (=Ethyleen- Propyleen-Dieën Monomeer). Een nadeel van beton is dat er kans bestaat op kapotvriezen.

Zoek een goede plek om een vijver te graven. De vijver moet voor **minimaal de helft in de zon liggen**. Hoe groter de vijver is, hoe groter de kans op een stabiel ecologisch evenwicht en hoe minder onderhoud de vijver vraagt.

Graaf een gat van **minimaal 80-100 cm diep**. Er moet minimaal één zacht glooiende oever zijn, liefst aan de noordzijde in de zon, zodat die optimaal zonnewarmte krijgt. De grond die vrijgekomen is kun je gebruiken om niveauverschillen te maken in je tuin.

Zorg er voor dat er **geen scherpe voorwerpen aan het oppervlak** liggen. Die kunnen door het folie 'prikken'. Voor de zekerheid kun je het beste worteldoek op de bodem leggen en liefst ook nog een laag afgedankte vloerbedekking.

Breng nu de folie aan. De bovenrand van het folie moet eerst nog een eind boven het maaiveld uitsteken en vervolgens omgevouwen worden en afgedekt met aarde of stenen.

Voor wie wil genieten van meer leven in de tuin is de aanleg van een natuurlijke vijver misschien wel de beste investering! Hoe natuurlijker de vijver, hoe groter het plezier dat je eraan beleeft.



Ook verhoog je de biodiversiteit van de omgeving waar je woont. Zelfs in een stenige omgeving als een woonwijk. Je kunt er rustig naast gaan zitten en genieten van al het leven dat erop afkomt: libellen, waterjuffers, padden en kikkers. Vogels kunnen er komen badderen en drinken. Als je op je buik bij de vijver gaat liggen ontdek je in het water een wonderlijke rustgevende wereld vol krioelende waterbeestjes als waterkevers, wantsen, salamanders en kikkervisjes.

En als er maar genoeg libellenlarven, kikkers en padden zitten heb je **nauwelijks last van muggen**. Een tuinvijver met een natuurlijk evenwicht heeft weinig onderhoud nodig, belast het milieu minimaal en is relatief goedkoop. Je hebt geen dure en milieubelastende filters, pompen en chemicaliën nodig.

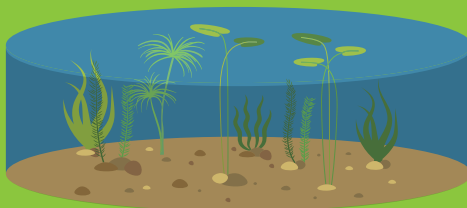
! Zet er wel een hekje omheen of dek de vijver af met een raster als er kleine kinderen in de buurt zijn!

Gebruik voor het afdekken geen gegalvaniseerd betongaas of andere materialen waar giftige stoffen uit vrij komen die het waterleven aantasten!

Beplanting

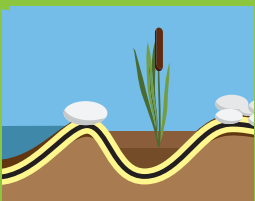


Waterplanten zijn nuttig. Vooral zogenaamde **'zuurstofplanten'** (dat zijn ondergedoken waterplanten) zijn van belang. Zij bepalen het biologisch evenwicht en de waterkwaliteit. Ze zorgen voor zuurstof, bieden schuilgelegenheid en vormen een ideale plek voor salamanders en libellen om eitjes af te zetten. Voorbeelden van zulke planten: Watergentiaan, Kikkerbeet, Waterviolier, Aarvederkruid, Hoornblad en Sterrenkroos. Let op: geen invasieve exoten zoals Parelvederkruid of Watercrassula!



Je kunt in de vijver ook planten gebruiken met **drijvende bladeren**. Voorbeelden: Kikkerbeet, Gele plomp, Witte waterlelie, Watergentiaan en Drijvend fonteinkruid.

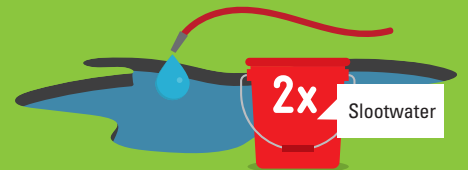
Voor een vijver met een **moerasgedeelte** kun je bijvoorbeeld kiezen voor: Kattestaart, Dotterbloem, Gele lis, Penningkruid, Pijlkruid, Watermunt, Wateraardbei, Waterdrieblad, enz.



Zo'n moerasgedeelte kun je het beste afscheiden van de rest van de vijver door een stapelmurtje (op een laagje piepschuim) of door turfblokken. Dit om te

voorkomen dat de moerasgrond de vijver inspoelt. In gevormde vijvers is een dergelijk moerasgedeelte vaak al aanwezig.

Het vullen van de vijver



Voordat de vijver met water wordt gevuld kun je eventueel een klein laagje zand aanbrengen op het folie. Gebruik geen 'vijveraarde'; die is ongeschikt omdat er te veel voedingsstoffen in zitten en dat leidt tot ongewenste algengroei. Als schuilplaats voor waterdieren kun je bijvoorbeeld enkele nokpannen (bolle dakpannen) op de bodem leggen.

Vul nu de vijver met kraanwater. Breng na het vullen zo snel mogelijk zuurstof producerende planten aan. Liever niet met mandjes met rijke grond.

Om snel een goed biologisch evenwicht te krijgen kun je het beste **één of twee emmers water uit een gezond functionerende vijver in de omgeving halen** en toevoegen aan je eigen vijver. Door de bacteriemix te enten, heb je meteen een goede basis voor gezond waterleven.

Onderhoud



In vergelijking met gazons en borders zijn vijvers erg onderhoudsvriendelijk.

In de lente is er weinig werk aan de winkel. Je kunt bijvoorbeeld wat nieuwe waterplanten plaatsen. In de zomer moet je opletten dat het waterpeil niet te veel zakt. Zo nodig bijvullen met kraanwater of water uit de regenton.

In de herfst kun je de vijver voorzichtig opschonen door met een grofmazig net dood plantenmateriaal te verwijderen en lang uit te laten druipen, zodat waterdieren nog kunnen ontsnappen. Je kunt ook een net over de vijver spannen om vallende bladeren op te

vangen, dit voorkomt algenbloei. Wanneer dit probleem toch optreedt kun je proberen watervlooien in te zetten. Deze zijn vaak te koop bij een vijvercentrum of dierenwinkel.

In de winter moet **voorkomen worden dat de vijver helemaal dichtvriest**. Rottingsgassen moeten de vijver uit kunnen, ook als het vriest. Laat daarom holle, hoge plantenstengels staan, ook bij de opruimbeurt in de herfst. En **houd een wak in het ijs** door bijvoorbeeld een rubberbal op het water te leggen. Hak nooit een gat, dit verstoort het leven in de vijver. Verwijder sneeuw van het ijs zodat er licht op het water blijft vallen.

Vissen



Bij een vijver denken veel mensen aan vissen. Bij een natuurlijke vijver is dat wat lastig. **In een natuurlijke vijver komen geen vissen voor.** Vissen eten de eieren, larven en soms zelfs volwassen amfibieën op. Daarnaast woelen veel soorten in de bodem. Hierdoor wordt het water troebel. Een vijver met vissen vereist dan ook veel meer onderhoud en een continu draaiende pomp en filterinstallatie. **Ook vormen vijvers met vissen ideale fast-foodrestaurants voor reigers.**

Privacy in je tuin

Groene privacy

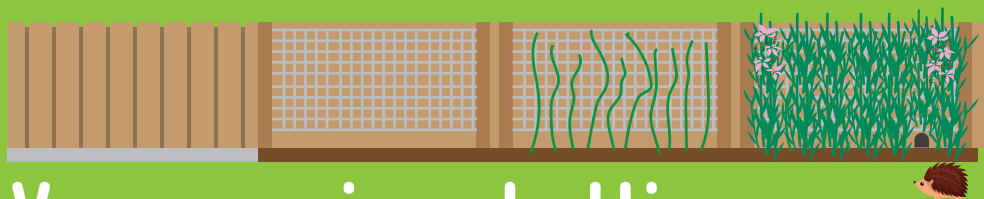
Een gemengde haag is het beste voor dieren in de tuin. Deze haag bestaat vooral uit meidoorns aangevuld met hondsroos, sleedoorn, (koe)braam. Uiteraard kun je hier zelf een keuze in maken. Verder groeit er ook vaak veldesdoorn en liguster in.

Als jij en de vogels maximaal willen genieten van je gemengde heg moet je hem de ruimte geven. Ga daarbij uit van een breedte van 1,5 meter. Dan kan de heg tot bloei komen en bessen vormen. Voordeel is dat het dan voldoende is om hem jaarlijks om en om te snoeien.

Heggen kan je ook prima gebruiken om kiko's en andere zaken **aan het oog te onttrekken**.

Indien je graag meteen en jaarrond **privacy op je terras** wil kan het plaatsen van een schutting in het eerste deel van je tuin en een heg in het resterende deel een oplossing zijn.

Mocht je geen ruimte hebben voor een gemengde haag kies dan het liefst voor een **meidoorn of liguster-haag**. In de keuzehulptabel hier rechts vind je wat inzichten in de effecten op geluid en biodiversiteit die verschillende soorten hagen kunnen hebben.



Vergroen je schutting

Kies je toch voor een schutting dan zijn er twee belangrijke zaken die in het wild levende dieren kunnen helpen.

Je kunt deze vergroenen door het aanbrengen van betongaas op ca 10 tot 15 centimeter voor de schutting en hier vervolgens vuurdoorn, klimop of een geschikte klimroos tegenaan te zetten. Hierdoor ontstaat door de groeiende planten achter het betongaas voldoende beschutting voor vogels om een veilig nest te bouwen. Door een combinatie van

klimplanten te kiezen krijg je een jaarrond groene schutting die ook nog eens volop in bloei staat. Heb wel wat geduld, klimplanten investeren eerst in een goed wortelsysteem alvorens ze bovengronds sneller gaan groeien.



Denk ook even aan de egeltjes en maak een opening van 13 bij 13 centimeter in je schutting. Zo kunnen ze je tuin in komen en vergroot je hun leefgebied.

Mensen vinden het fijn om hun eigen plekje te hebben. Maar wees gastvrij en deel je tuin met vogels en egels door een natuurvriendelijke heg of schutting.

Top 3 Heggen

- 1 Eenstijlige meidoorn
- 2 Wilde liguster
- 3 Vuurdoorn

Top 5 Schutting bedekkers

- 1 Klimroos
- 2 Klimop
- 3 Kamperfoelie
- 4 Vuurdoorn
- 5 Bosrank

Top 5 Heggen liefhebbers

- 1 Egel
- 2 Huismus
- 3 Roodborst
- 4 Merel
- 5 Heggemus



Keuzehulp soorten haag

De meest natuurvriendelijke erfscheiding is een heg. Heggen leveren een grote bijdrage aan de leefbaarheid van de stad. Bekende voordelen van hagen zijn het zuiveren van lucht, zorgen voor koelte en verminderen van het geluidsniveau. Ze bieden veel van dezelfde voordelen als grote bomen maar er is vrijwel altijd wel een plaatsje voor ze te vinden.

	Max breedte	Max hoogte	Minimale breedte	Minimale hoogte	Verminderd geluidsniveau	Biodiversiteit
Meidoorn (<i>Crateagus monogyna</i>)	0,8	2	0,5	0,5	V	V
Wilde liguster (<i>Ligustrum vulgare</i>)	1	2	0,5	0,4		V
Hulst (<i>Ilex aquifolium</i>)	1	3	0,5	1	V	
Portugese laurier/laurierkers (<i>Prunus lusitana/laurocerasus</i>)	2	5	1	1		
Gemengde heg (<i>Crateagus monogyna ea</i>)	3	3	1,5	2	V	V
Beuk (<i>Fagus sylvatica</i>)	1	3	0,5	0,5	V	V
Haagbeuk (<i>Carpinus betula</i>)	1	5	0,5	0,5		V
Vuurdoorn (<i>Pyracantha coccinea</i>)	0,6	1,5	0,4	1	V	V
Kraagroos (<i>Rosa rugosa</i>)	0,8	1,5	0,5	0,8		V
Liguster (<i>Ligustrum ovalifolium</i>)	1	2	0,5	0,4		V
Veldesdoorn (<i>Acer campestre</i>)	1	2	0,4	0,5	V	V

Het balkon als tuin

Insectenbalkon

Door te zorgen dat er tussen maart en oktober steeds bloeiende planten aanwezig zijn kan je vlinders en wilde bijen naar je balkon lokken. Met een bijenhotel bied je wilde bijen ook mogelijkheden om te overnachten en zich voort te planten.

Minivijver

Een minivijver is eenvoudig te maken van een speciekuip. Met wat water- en oeverplanten ontstaat zo een mini-vijver die vogels en libellen aantrekt.

Planten in potten

- ✓ Zorg voor voldoende water en drainage. Dit luistert vaak nauw. Potten kunnen snel uitdrogen maar bij wat te veel water ook snel in een moeras veranderen. Door voldoende gaten in de bodem en de bodem te bedekken met grof grind is dit laatste te voorkomen.
- ✓ Kies je potten zo groot mogelijk. Een diepte van minimaal 30 cm is daarbij ideaal.



Op balkons is meer mogelijk dan je wellicht denkt. Door de beperkte ruimte zullen niet veel dieren hier een permanente leefplaats vinden. Richt je dan ook vooral op passerende, mobiele, dieren. De meeste vogels weten zeker tot op de zesde verdieping je balkon te vinden. Wel duurt het soms wat langer voordat ze in de gaten hebben dat er iets te halen valt. Als je het hele jaar door voedsel geeft, zullen ze regelmatig je balkon blijven bezoeken. Om overlast door duiven te voorkomen zijn er speciale voedersilo's in de handel die afgeschermd zijn voor grote vogels. Vooral merels en mezen kunnen ook op je balkon nestelen. Zorg dan wel dat rustige nestplaatsen aanwezig zijn.

Wilde bloemenpot

Ook op een balkon kan je je eigen wilde bloemenveldje creëren door een wilde bloemenmengsel te zaaien in een grote pot. Mix daarbij de potgrond met een flinke hoeveelheid zand. De meeste wilde bloemen houden niet van voedselrijke grond.

Samen wordt het groener!

Als er meerdere groene en biodiverse balkons in de buurt zijn, vergroot je de kans dat vogels en vlinders je balkon bezoeken. Inspireer dan ook je buren om hun balkon te vergroenen. Samen kun je ook meer variatie aanbieden. Wellicht kun je via de woningbouwcoöperatie of vereniging van eigenaren ook anderen aanzetten tot het vergroenen van het gehele gebouw!

✓ Vierkante potten bieden als ze tegen elkaar worden geschoven slakken geen ruimte om zich te verstoppen.
Ook kan er meer grond in dan in ronde potten.

✓ Door kokosvezels of watergel toe te voegen, houdt de grond meer vocht vast.

✓ Bedek de bovenkant van de pot met grind of boomschors om het vocht vast te houden.

✓ Geef iedere dag water en voeg wekelijks wat vloeibare mest aan het water toe.

✓ Vervang bij struiken en vaste planten de bovenlaag van de grond ieder jaar door compost.

✓ Verpot je planten op tijd als ze te groot worden.

Geveltuinen, een groene oase



Plantkeuze en klimhulpen

Bij de beplanting van je geveltuin kun je voor de beplanting van de voorgrond een keuze maken uit de beplantingslijst verderop in deze brochure. Hier vind je ook de muurbedekkende planten

die we aanbevelen voor een biodiverse geveltuin. Hieronder wordt duidelijk welke klimplant welke soort klimhulp nodig heeft.

Zelfhechters

Soorten



Klimop



Klimhortensia

Winders



Sterjasmijn



Kamperfoelie



Blauwe regen

Rankers



Druif



Bosrank/
Clematis



Passiebloem

Steunklimmers



Klimrozen



Winterjasmijn



Vuurdoorn

Klimhulp

Geen

Verticale draden of
gaasstructuren

Gaas met mazen van
ongeveer 15 cm x 15 cm.
Voor druif mag de maas-
grootte 40 cm x 40 cm zijn.

Gaas werk met openingen
tot 50 cm x 50 cm.
Ook horizontale draden of
verticale draden volstaan.



Een geveltuin biedt een fraai uitzicht en het onderhoud biedt kans voor ongedwongen praatjes met je buurtgenoten. Daarbij is een geveltuin goed voor vogels en vlinders en helpt hij de stad koel te houden op warme dagen. Doordat een geveltuin er voor zorgt dat neerslag makkelijker in de bodem kan zakken levert hij ook een bijdrage in het voorkomen van wateroverlast.

Voordelen van een groene gevel

In de meeste gevallen is groen goed voor de gevel. Zo voorkomt groen dat de muur te veel opwarmt en wordt bij wintergroene muren in de winter de muur ook beschermd tegen vorst. Ook wordt voorkomen dat regen rechtstreeks op de muur valt waardoor de muur droger blijft.

In enkele gevallen is een geveltuin geen goede keuze.

Als muren vochtig zijn door optrekkend vocht, is het beter om geen geveltuin aan te leggen. Geveltuinen verhinderen dat vocht uit de muur verdampt en kunnen het probleem dus groter maken. Wanneer de muur niet goed gevoegd is of schuren en barsten vertoont is het zaak zelfklimmende planten te vermijden. Kies dan voor een andere plant in combinatie met een klimhulp.

Natuurinclusief bouwen

Veel dieren hebben zich aangepast aan leven in de stad. Deze soorten staan vaak onder druk. Hier kunnen we rekening mee houden bij de bouw of renovatie van onze huizen.

	Sedumdak	Natuurdak	Bruin dak
dikte	4 – 15 cm	15 cm	15 cm
gewicht	Tot 100 kg/m ²	100 tot 200 kg/m ²	100 tot 200 kg/m ²
dakhelling	0 tot 60 graden	0 tot 30 graden	0 tot 30 graden
Waterberging	★ ★	★ ★ ★	★
Biodiversiteit	★	★ ★ ★	★ ★ ★
Aanlegkosten	★	★ ★ ★	★
Beheerkosten	★	★ ★	★
Stadskoeling		★ ★ ★	★

45° of steiler

Dakpanbroeders

Invliegopening: 30 x 70 mm 35 mm

Expositie: op noorden of oosten

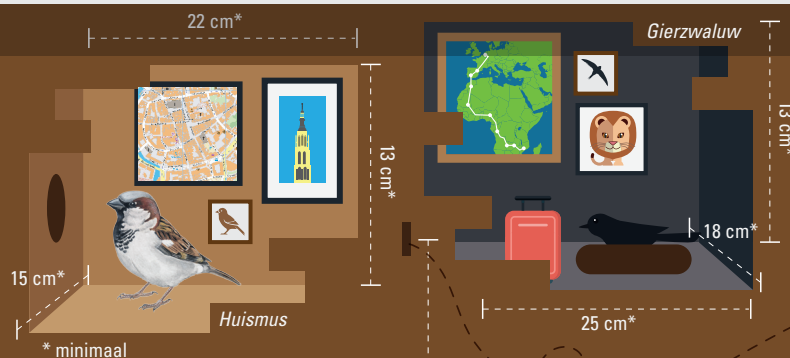
Hoogte: vanaf 3 meter hoog

Nesthulp: nestkasten, ruimte in goetombouw, gierzwaluw dakpannen

Plaats: nestkast liefst in schaduw onder dakgoot. Liefst dicht bij beplanting Vrije invliegruimte

Zorg voor verschillende nestplekken bij elkaar.

Huismussen kunnen ook gebruik maken van nesthulp voor gierzwaluwen.



Ik kan niet vliegen vanaf de grond! Ik moet me eerst laten vallen om op snelheid te komen...

Vleermuizen

Invliegopening: hoogte 5 cm breedte vanaf 1,7 cm (mag zowel horizontaal als verticaal zijn)

Hoogte: invliegopening vanaf 3 meter hoog

Expositie: maakt niet uit, veel soorten houden van warme plekken aan de zonkant.

Huisvesting: vleermuiskasten, open stootvoegen in spouwmuur, betimmering met daarachter 2,6 tot 3 cm ruimte.

Plaats: uit het licht

Zorg voor verschillende verblijfplaatsen bij elkaar zodat er altijd een plaats met de goede temperatuur beschikbaar is.



Ze zijn afhankelijk van huizen. Namen zoals huismus, huiszwaluw, huismuis en huisspitsmuis laten dit zien. Door isolatiewerkzaamheden verdwijnen steeds meer kieren, waardoor de stad minder geschikt wordt voor gierzwaluwen, huismussen en vleermuizen. Hier kunnen we iets aan doen!



Vleermuizen

Ongeveer 10 tot 30% van de huizen wordt door vleermuizen gebruikt. Vooral spouwmuuren, zolders en ruimte onder dakpannen worden door vleermuizen gebruikt. Ze gebruiken openingen om binnen te komen.



Vaak merkt je niet dat ze er zijn. Vleermuizen zijn slimme dieren met een rijk sociaal leven en leven meestal in groepen. Ze gebruiken verschillende plekken om zich voort te planten, te overwinteren en tussendoor te verblijven. Het is belangrijk dat er veel verschillende verblijfplaatsen zijn, zodat er altijd eentje is die voldoet aan de temperatureisen van vleermuizen.



Vleermuizen gebruiken sonar om de weg te vinden. Ze maken geluiden die weerkaatsen tegen objecten. Deze weerkaatsing vangt ze op en zo kunnen ze in het donker navigeren en hun prooi vangen. Vleermuizen leven al langer dan mensen in grote groepen en zijn beter aangepast aan besmettelijke ziekten zoals virussen. Onderzoekers leren hiervan hoe wij mensen beter met ziekten om kunnen gaan.

Hele nuttige dieren

Een vleermuis kan in de zomer zo'n **3.000 muggen per dag** verorberen. Dat zijn er 400.000 per jaar!

Dat scheelt een hoop muggen-bulten!



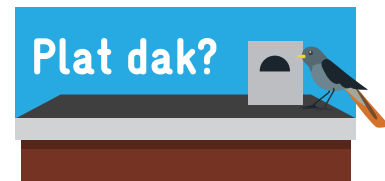
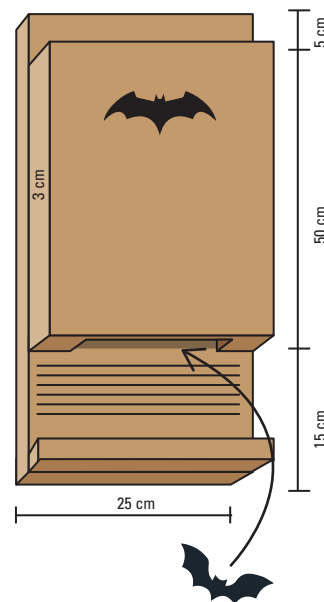
Vleermuiskasten

Bij vleermuiskasten moet u rekening houden met:

Materiaal: De meeste kasten zijn gemaakt van houtbeton of hout. Bij houten kasten moet de buitenschil minimaal 2, maar liefst 3 centimeter dik zijn. Hoe dikker het materiaal, hoe beter de isolatie en hoe beter voor vleermuizen. Houtbeton gaat langer mee dan hout.

Lagen: Hoe meer lagen in de kast, hoe meer variatie in temperatuur, hoe beter.

Grootte: Een vleermuiskast moet minimaal 30-60 cm hoog, 20-30 cm breed en 10-15 cm diep zijn om als kraamkamer te voldoen. Groter is beter. Kleinere kasten kunnen als hangplek dienen in de zomer.



Ook platte daken bieden ruimte aan vogels, kiezeldaken zijn bijvoorbeeld geliefd bij scholeksters (als er veel gazons in de buurt zijn) en visdiefjes (als er veel water in de buurt is) terwijl **zwarte roodstaarten** overal in de stad op platte daken kunnen worden aangetroffen en geholpen kunnen worden met speciale nestkasten.



Groene daken en groene gevels

Groene daken zijn aantrekkelijker voor dieren dan daken met bitumen of kiezels. Groene daken bestaan in allerlei soorten. Voordelen zijn minder snelle slijtage van de dakfolie en de isolerende en waterbufferende werking. Als er een kiezeldak is, kan dit vervangen worden door een groen dak. Welk type groen dak mogelijk is, hangt af van de dakconstructie. Groene gevels kunnen ook bijdragen aan een groene, biodiverse leefomgeving.

Let op!



Bij isoleren moet u rekening houden met vleermuizen. **Gebruik een isolatiebedrijf dat natuurvriendelijk isoleert.** Deze vindt u hier: www.natuurvriendelijkisoleren.nl/woningeigenaar/

Gierzwaluw

De gierzwaluw is een bijzondere vogel. Deze vogel doet alles vliegend: slapen, paren, eten en drinken. Alleen om te broeden zit hij even stil, tussen eind mei en augustus, vaak onder dakpannen van steile daken. Dan kunt u ze boven de stad horen gieren met 120 km/uur. Na de broedtijd vliegen ze naar Afrika en komen in mei weer terug. Ze vinden precies de plek terug waar ze gebroed hebben. **Nestplaatsen in het centrum worden al honderden jaren door dezelfde gierzwaluwfamilie gebruikt!**

Als nestplaatsen verdwijnen, raken de dieren gedesoriënteerd en verlaten ze de omgeving.



Als u een hoog huis heeft met weinig obstakels ervoor, kunt u de gierzwaluw helpen door speciale nestkasten onder de dakgoot aan te brengen. Deze vogels eten duizenden vliegende insecten per dag, waaronder muggen. Ze vangen deze ook ver van hun nest. Als het weer hier slecht is, gaan ze een paar honderd kilometer verderop op jacht.



Locatie: Hang de kast minimaal 3 meter hoog op een plek die wat zonlicht krijgt maar beschermt is tegen sterke wind en roofdieren. Het is belangrijk dat de dieren makkelijk kunnen invliegen zonder obstakels voor de kast.

Beschermde gasten



Vleermuizen, huismussen en gierzwaluwen en hun verblijfplaatsen zijn wettelijk beschermd. Houd rekening met ze bij werkzaamheden zoals isoleren van spouwmuuren en voorkom overtredingen en dode dieren!

Bijen, vlinders of vogels in je tuin

Plantenlijst

Om succesvol dieren naar je tuin te lokken kan je speciale planten voor bijvoorbeeld bijen, vlinders of vogels aanplanten. Bijgaande plantenlijst helpt je hierbij een beetje op weg.

Het is best lastig om uit heel veel verschillende planten de beste planten voor biodiversiteit te kiezen. We weten nog niet alles over hoe waardevol planten zijn voor dieren en andere levende wezens. Maar met behulp van verschillende bronnen, onderzoek en ervaring kunnen we toch een lijst maken van aanbevolen tuinplanten. We moeten wel onthouden dat deze lijst niet compleet is. Houd bij je keuze rekening met de standplaats van je aanplant. Hier zijn nog wat tips en opmerkingen over het kiezen van planten.



De beste planten en bloemen voor bijen, vlinders, vogels en eekhoorns per jaargetijde

februari-april			
Maarlandje Maarlandje Bijen	Oranjerood Oranjerood Bijen	Wilde kardinaal Wilde kardinaal Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen
Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen
Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen
mei-juni			
Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen
Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen
Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen
juli-augustus			
Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen
Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen
Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen	Wilde roos Wilde roos Bijen



Doelsoorten

Net als veel plantenlijsten is deze lijst vooral gericht op **wilde bijen, vlinders en vogels**. Dit terwijl er talloze andere wilde dieren zijn die van je tuin gebruik kunnen maken. Groene bladluizen, rupsen en kevers ontbreken bijvoorbeeld in deze lijst terwijl ze voor de jongen van nestelende mezen en mussen van levensbelang zijn. Laat je dan ook niet weerhouden om goed om je heen te kijken en goede voorbeelden toe te passen in je tuin.

Stadstuinen en balkons



De bijgaande lijst is afgestemd op stadstuinen, waardevolle grote bomen als zomereik, grove den en gewone esdoorn kom je dan ook niet in deze lijst tegen. **Wel kun je alle vaste en klimplanten prima in bakken op een balkon of in een geveltuin planten.** Wees hier wel terughoudend met planten die erg groot kunnen worden zoals klimop. Dit geldt uiteraard ook voor bomen en struiken, hoewel van veel soorten dwergvarianten verkrijgbaar zijn.



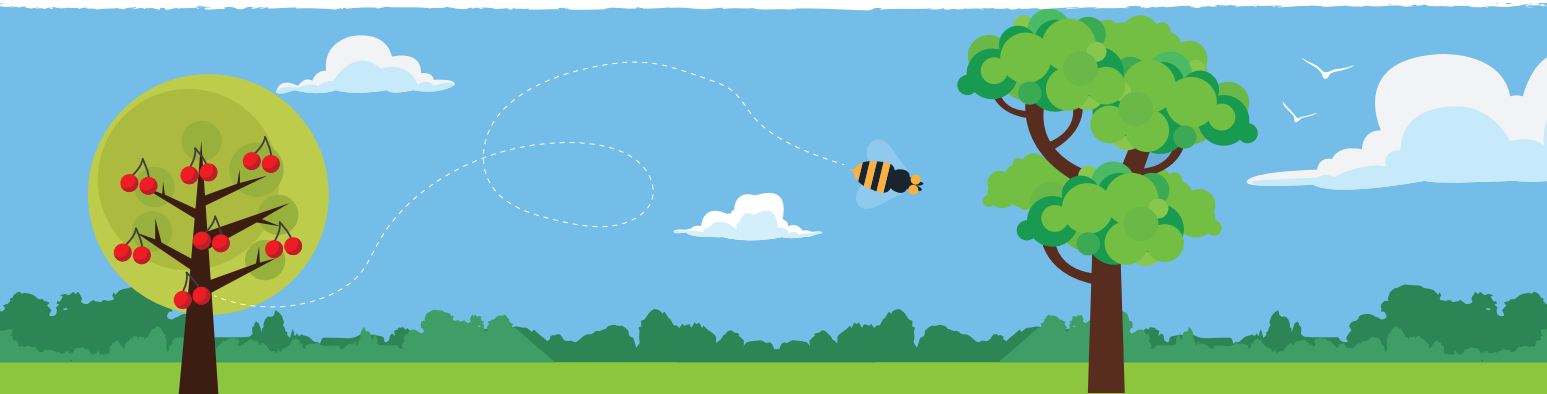
Grassen

In de lijst is een **tweetal soorten grassen opgenomen die populair zijn bij zaadetende vogels**. Inheemse polvormende grassen zoals pijpestrootje (en veel van hun cultuurvarianten) zijn belangrijk als overwinteringsplaats voor insecten en voedselplant voor zaadetende vogels en rupsen (en rupsetende vogels). Ook kunnen dieren als egels zich hier goed tussen verschuilen. Vergeet dus zeker de grassen niet!



Standplaats

Het lijkt voor de hand liggend maar **een bloeiende plant in de schaduw zal weinig vlinders of wilde bijen lokken** net zoals een bessenstruik in een kattenren weinig vogels lokt. Stem de plaats waar je de planten neerzet dan ook af op de gewenste bezoekers.



Enkele vs dubbele bloemen

Veel soorten die van nature enkele bloemen (zonder overlappende bloembladen) hebben zoals rozen en dahlia's zijn door selectie sierplanten geworden met dubbele (elkaar volledig overlappende) bloembladen. Dit gaat ten koste van de toegang tot en aanwezigheid

van nectar producerende delen. Hierdoor bieden deze planten geen of nauwelijks voedsel voor bestuivers en vormen ze geen of nauwelijks zaden voor zaadeters. **Indien je dieren naar je tuin wilt lokken is het dan ook beter om voor enkelbloemige planten te kiezen.**



Een enkele (links) en dubbele (rechts) bloem van een klimroos



Maai 'mei' niet!



Gazons

Zelfs een gazon kan wilde bijen helpen te overleven in de stad. Meer dan een beetje luiheid is daarbij niet nodig. **Veel inheemse gazonplanten zoals onder meer paardenbloemen en hierop gelijkende gele planten als biggenkruid en havikskruid zijn namelijk erg belangrijk voor wilde bijen.** Datzelfde geldt voor klavers. Je kunt deze een handje helpen door (delen van) je gazon net wat hoger af te maaien of de grasmaaier in de zomer eens een maand in het schuurtje te laten staan. Door een strakke scheiding te maken tussen intensief gemaaide en wat minder vaak gemaaide delen ziet het er toch allemaal strak uit. Bijkomend voordeel is dat de meeste wilde planten dieper wortelen dan gras zodat het gazon ook bij droogteperiodes langer groen blijft.

Hoeveelheid



Voor wilde bijen en vlinders die een kroegentocht houden is het handig als er **veel nectarkroegen bij elkaar zijn**. Plant bloemen dan ook altijd in voldoende hoeveelheden aan waardoor met name tussen april en augustus als de vraag naar nectar het hoogst is voldoende aanbod aanwezig is.



Biologisch

Kies voor tuinplanten die **biologisch geteeld zijn** zonder gebruik van gifstoffen. Ook kan je de gewenste planten zelf zaaien.



Tenslotte

In de lijst zijn verschillende planten weggelaten die het **prima doen in een wild bloemenveldje**. Onderaan de lijst vind je meer informatie hierover, want eigenlijk mag een strook met wilde bloemen in geen enkele tuin ontbreken!

De beste planten en bloemen voor bijen 🐝, vlinders 🦋, vogels 🐦 en eekhoorns 🐿 per bloeiperiode

● Schaduw

◐ Halfschaduw

☀ Zon

februari-april



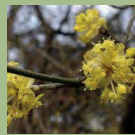
Blauw druifje ● ◐ ☀
Muscari armeniacum

Bolgewas



Wilg ● ◐ ☀
Salix caprea/aegyptiaca/hastata/lanata

Boom/struik



Gele kornoelje ● ◐ ☀
Cornus mas

Struik



Hazelaar ● ◐ ☀
Corylus avellana

Struik



Witte Dovenetel ◐ ☀
Lamium album

Vaste plant



Gevlekt Longkruid ● ◐ ☀
Pulmonaria "Trevi fountain" Blue ensign

Vaste plant



mei-juni



Sierui ● ◐ ☀
Allium sphaerocephalon/ampeloprasum/cernuum/Purple sensation

Bolgewas



Bulgaarse ui ● ◐ ☀
Nectaroscordum siculum

Bolgewas



Gouden regen ● ◐ ☀
Laburnum x watereri

Boom



Wilde appel ● ◐ ☀
Malus sylvestris

Boom



Grote wasbloem ● ◐ ☀
Cerinthe major

Eenjarige



Clematis ● ◐ ☀
Clematis vitalba/rehderiana

Muurbedekker



Adderwortel ● ◐ ☀
Persicaria bistorta

Vaste plant



Vuurdoorn ● ◐ ☀
Pyracantha coccinea

Struik, muurbedekker





Zuurbes ● ☀ ☀
Berberis vulgaris/x stenophylla/
thunbergii/julianae/darwinii/wilsoniae
 🍓 Struik



Bruidsbloem ● ☀ ☀
Deutzia hybrida strawberry fields/
scabra var. Watereri
 Struik



Wilde kardinaalsmuts ● ☀ ☀
Eunomys europaeus
 🍓 Struik



Braam ● ☀ ☀
Rubus fruticosus
 🍓 Struik



Meidoorn ● ☀ ☀
Crateagus monogyna/
laevigata
 🍓 Struik/Boom



Klokjes ● ☀ ☀
Campanula sp.
 Vaste plant



Vingerhoedskruid ● ☀ ☀
Digitalis purpurea
 Vaste plant



Muurbloem, steenraket ● ☀ ☀
Erysimum bicolor
 "Bowles mauve"
 Muurbedekker



Ooievaarsbek ● ☀ ☀
Geranium Rozanne/Ann Folkard/
Patricia/sanguinea/pratense
 Vaste plant



Kanarieklaver ● ☀ ☀
Lotus hirsutus
 Vaste plant



Salvias, Salies ● ☀ ☀
Salvia nemorosa/pratensis/
x sylvestris/x superba/officialis
 Vaste plant



Smeewortel ● ☀ ☀
Symphytum officinale (Bocking
44)/uplandicum/Hidcote blue
 Vaste plant



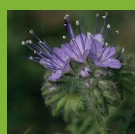
juli- augustus



Sierui ● ☀ ☀
Allium sphaerocephalon/ ampeloprasum
/cernuum/Purple sensation
 Bolgewas



(lei) zomer of winterlinde ● ☀ ☀
Tilia cordata/platyphyllos
 Boom



Bijenvoer ● ☀ ☀
Phacelia tanacetifolia
 Eenjarige



Zonnebloem ● ☀ ☀
Helianthus Taiyo/laetiflorus Lemon*
Queen/multiflorus Capenoch star
 Eenjarige*/Vaste plant



Clematis ● ☀ ☀
Clematis vitalba/rehderiana
 Muurbedekker



Braam ● ☀ ☀
Rubus fruticosus/ulmifolius wiki
 Struik



Kamperfoelie ● ☀ ☀
Lonicera periclymenum
 🍓 Muurbedekker



Enkelbloemige klimrozen ● ☀ ☀
Rosa f. Kiftsgate/Francis E Lester/Wed-
ding Day/Kew Rambler/helenae/arvensis
 🍓 Muurbedekker



Blauwe regen ● ☀ ☀
Wisteria sinensis
 Muurbedekker



Parelgas ● ☀ ☀
Sporobolus heterolepis
 Siergras



juli- augustus



Vlierstruik ● ☀ ☀
Buddleia davidii

Struik



Vuilboom/Spork ● ☀ ☀
Frangula alnus

Struik



Struikveronica ● ☀ ☀
Hebe midsummer beauty

Struikje



Grote kaardebol ● ☀ ☀
Dipsacus fullonum

Tweejarige



Bergsteentijm ● ☀ ☀
Calamintha (Clinopodium) nepeta/calamintha

Vaste plant



Zonnehoed ● ☀ ☀
Echinacea purpurea

Vaste plant



Marjolein ● ☀ ☀
Origanum vulgare/onites/majorana

Vaste plant



IJzerhard ● ☀ ☀
Verbena bonariensis

Tweejarige



Dropplant ● ☀ ☀
Agastache foeniculum black-adder/blue boa/blue fortune

Vaste plant



Komkommerkruid/Bernagie ● ☀ ☀
Borago officinalis

Vaste plant



Zwart knooppkruid ● ☀ ☀
Centaurea nigra

Vaste plant



Schoepkruid ● ☀ ☀
Cephalaria gigantea

Vaste plant



Artisjok (laten bloeien) ● ☀ ☀
Cynara cardunculus var. scolymus

Vaste plant



Kogeldistel ● ☀ ☀
Echinops bannaticus/ritro / sphaerocephalus

Vaste plant



Slangenkruid ● ☀ ☀
Echium vulgare/ vulgare 'Blue bedder/wildprettig

Tweejarige



Ivoor/Blauwe distel ● ☀ ☀
Eryngium giganteum/planum/ Alpinum/Bourgattii/Tripartitum

Vaste plant



Koninginnenkruid ● ☀ ☀
Eupatorium cannabinum

Vaste plant



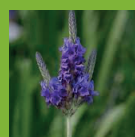
Venkel ● ☀ ☀
Foeniculum vulgare

Vaste plant



Beemdkroon ● ☀ ☀
Knautia arvensis

Vaste plant



Lavendel ● ☀ ☀
Lavandula x intermedia 'Gros bleu'

Vaste plant



Moltkia ● ☀ ☀
Moltkia petraea

Vaste plant



Blauw kattenkruid ● ☀ ☀
Nepeta grandiflora Zinser's Giant / Walkers low/mussinii/ Six Hills Giant/racemosa

Vaste plant



Lamsoor ● ☀ ☀
Stachys byzantina

Vaste plant



september-oktober



Bergaster, Herfstaster ☀️ ☀️
Aster amellus

Vaste plant



Zonnehoed ☀️ ☀️ ☀️
Echinacea purpurea

Vaste plant



Klimop ☀️ ☀️ ☀️
Hedera helix

🍇 Muurbedekker



Marjolein ☀️ ☀️ ☀️
*Origanum vulgare/
onites/majorana*

Vaste plant



Pampagras ☀️ ☀️ ☀️
Cotaderia selloana
(zaaddragende varianten)

Siergras



IJzerhard ☀️ ☀️ ☀️
Verbena bonariensis

Vaste plant



Vlinderstruik ☀️ ☀️ ☀️
Buddleja davidii

Struik



Dahlia ☀️ ☀️ ☀️
*Bishop of Llandaff/Bishop's
Children/Happy Single/Happy Days*

Vaste plant



Struikveronica ☀️ ☀️ ☀️
Hebe midsummer beauty

Struikje



Hemelsleutel ☀️ ☀️ ☀️
Hylotelephium spectabile
Autumn Joy

Vaste plant



Bergsteentijm ☀️ ☀️ ☀️
*Calamintha (Clinopodium)
nepeta/calamintha*

Vaste plant



Blauwe knoop ☀️ ☀️ ☀️
Succisa pratensis

Vaste plant



Wilde bloemenveldjes

Duizelt het je bij alle namen hiervoor? Gelukkig is er ook een kant en klare oplossing namelijk het inzaaien van een wilde bloemenveldje. Als je dit doet, zorg je er bijna zeker voor dat veel dieren in je tuin vinden wat ze nodig hebben. Vooral als je ook nog wat struiken en een boom plant.

Veel van de zaadmengsels die verkocht worden zijn niet altijd even goed afgestemd op de hier voorkomende insecten of bevatten ongewenste soorten die zich naar natuurgebieden kunnen verspreiden. Wil je zeker weten dat je een goed mengsel koopt, koopt dan je mengsel bijvoorbeeld bij de Cruydhoeck, Bolderik, Biodivers of Medigran. Kies daarbij vooral voor mengsels bestaande uit inheemse planten.

Vanaf het tweede jaar staan deze mengsels volop in bloei. Indien je kweekgras en andere grassen wil onderdrukken kies dan voor een mengsel met daarin ook gele ratelaar, een fraai geel bloeiende halfparasiet, die voedingsstoffen onttrekt aan grassen en daarmee hun snelle uitbreiding verhindert.



De tuinkalender!



In de tuin is vrijwel altijd wel iets te doen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van veel voorkomende klusjes in een biodiversere tuin en wanneer je ze kan uitvoeren. Het is daarbij handig om zelf in een schriftje of bestand bij te houden wanneer specifieke planten en struiken bepaalde werkzaamheden vereisen.

Bomen en struiken

	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
Plantgoed met kale wortel planten (bosplantsoen, heggen etc.)												
Snoeien: bladverliezende bomen, fruitbomen, laatbloeiende struiken, struikrozen en hazelaarhakhout												
Snoeien: voorjaarsbloeiende struiken												
Snoeien: heggen (iedere zijde roterend eens per 2 jaar)												
Snoeien: Kersachtigen (pruimen, kersen etc.)												
Snoeien: winter- en voorjaarsbloeiende struiken (direct na bloei)												
Struiken stekken met takstek												
Klimplanten opbinden												

Bloemen

	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
Scheuren en verplanten van meerjarige planten												
Zaaien van eenjarigen/akkerbloemen mengsels												
Bollen voorjaarsbloeiers planten												
Oude stengels en zaadhoofden verwijderen												
Zaaien van meerjarige planten												

Gazons en graslandjes

	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
Gras zaaien en graszoden leggen												
Gras herstellen												
Inzaaien bloemrijk graslandje												
Maaien graslandje met voorjaarsbloeiers												
Maaien graslandje met zomerbloeiers												

Vijvers

	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
Overtollige waterplanten verwijderen												

Nestkasten

	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
Nestkasten ophangen												
Nestkasten schoonmaken												

Bijvoeren

	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
Bijvoeren tuinvogels												
Voorzie in vers water voor vogels												
Egels bijvoeren												
Eekhoorns bijvoeren												

Weinig tijd voor de tuin-tabel

Kost weinig tijd

Plant een gemengde heg als afscheiding

Deze gaat vijftig jaar mee, biedt een thuis aan vele dieren en hoeft u niet te repareren. Door zijn informele uiterlijk is het voldoende om jaarlijks om en om een kant van de heg te snoeien.

✓ Maak van je gazon een veldje met wilde bloemen.

Twee keer per jaar maaien en je bent klaar. Wil je een strakker uiterlijk maai dan maandelijks strakke paden uit.



✓ Mulch

en bedek je tuin met een 10 cm dikke laag compost of boomschors. Dit gaat zowel onkruidgroei als uitdroging tegen en levert voedingsstoffen.



✓ Leg een vijver aan (zonder vissen).

Een vijver aanleggen is een van de beste manieren om uw tuin biodiverser te maken. Bovendien kost een vijver zonder vissen vrijwel geen onderhoud.



✓ Plant een vaste plantenborder van inheemse planten

met volop bloemen die insecten en vlinders aantrekken. Gebruik polvormende vaste planten. Alles dat je moet doen is:

- vroeg in de winter mulchen
- aan het einde van de winter dode stengels en oude zaadhoofden verwijderen



Kost veel tijd

Zet geen houten schutting

Deze moet je regelmatig beitsen of schilderen, incidenteel repareren en om de 10 tot 20 jaar vervangen.



✗ Leg geen gazon aan

Dit vereist wekelijks maaien, sproeien bij droogte en regelmatig bekalken en verticuteren.



✗ Begin geen moestuin.

Moestuinen vragen continu onderhoud in de vorm van onkruid wieden en water geven.



✗ Zet niet teveel planten in potten.

Deze drogen snel uit, moeten regelmatig bewaterd, bemest en verpot worden. Vooral hangende bloemenmanden kosten veel tijd.



✗ Betegel of verhard je tuin niet.

Je bent veel tijd kwijt met algen schrobben en onkruid verwijderen tussen grint en voegen. Je vergroot de kans op wateroverlast bij jezelf en je buren. Ook warmt je tuin sterk op bij hoge temperaturen. Bovendien heb je een stukje nagenoeg dode aarde toegevoegd waarop veel had kunnen leven.



Boeken over de tuin

Er zijn al veel boeken over een tuin met veel verschillende dieren en planten.
Hieronder vind je een selectie van interessante boeken.
Je kunt deze boeken kopen of bestellen bij je lokale boekhandel.



Van tegeltuin naar jungle
Katja Staring

Heb je een saaie tegeltuin? Dat kan binnen een jaar een groene oase vol leven worden. Maak stapelmurtjes, een kruidenspiraal, een sleutelgattuin voor groenten, een wadi ... En dat allemaal budget- en klimaatvriendelijk, onderhoudsarm én goed voor de biodiversiteit.



Een kleine eetbare tuin met vaste planten
Madelon Oostwoud

Genomineerd voor de Jan Wolkers Prijs 2016. Voor liefhebbers van geurige, kleurige en smakvolle tuinen, ook geschikt voor beginners! Een kleine eetbare tuin biedt volop inspiratie voor ontwerp, aanleg en onderhoud van een kleine tuin met eetbare vaste planten en dat alles zonder veel werk en onderhoud.



Het verborgen leven van bomen
Peter Wohlleben

In het bos gebeuren verbazingwekkende dingen: bomen communiceren met elkaar. Bomen die niet alleen liefdevol voor hun nageslacht zorgen, maar ook voor hun oude en zieke buren. Bomen met emoties, gevoelens en een geheugen. Moeilijk te geloven? Misschien, maar het is waar!



Tuinlogica
Iris Veltman

Nabootsing van de natuur in je tuin, permacultuur, een droogtebestendige tuin, vijvers en andere slimme wateropvang, genieten, eten en spelen in je tuin, werken met slimme, goedkope en creatieve oplossingen... dat staat centraal in Tuinlogica.

Bij het maken van deze brochure hebben we gebruik gemaakt van de volgende boeken:



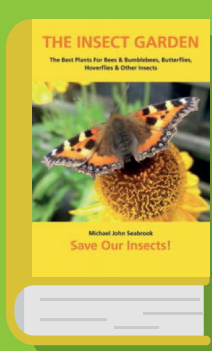
Gardening for bumblebees
Dave Goulson

Boek met veel informatie over de plantkeuze voor een hommelen- en bijvriendelijke tuin.



Gardening for wildlife
Adrian Thomas

Boek wat een goed overzicht geeft van de beschikbare informatie over een biodiverse tuin. Hiermee vormt het een prima start als je hiermee aan de slag wilt.



The Insect Garden
Michael John Seabrook

Boek met erg veel informatie over de waarde van planten voor bestuivende insecten. Wel minder gebruiksvriendelijk dan de hiervoor beschreven boeken.



De Tuin jungle
David Goulson

Boek wat op luchtige verhalende wijze ingaat op verlies aan biodiversiteit en hoe je tuin kan bijdragen om dit een halt toe te roepen.



Op de site van Vogelbescherming Nederland is veel informatie te vinden over tuinvogels.

Ook kan je hier op zoek naar een tuinvogeladviseur bij je in de buurt die gerichte adviezen kan geven. Op <https://www.vogelbescherming.nl/mijn-vogeltuin> kun je na het invoeren van je postcode zien welke vogels je in jouw omgeving kunt verwachten. Door de gewenste vogels aan te vinken krijg je tips hoe je deze soorten kan aantrekken. Ook op de sites van IVN, Vlinderstichting en Zoogdierverseniging kun je meer informatie vinden over een biodiversere tuin.